

Asia: VN/32762/2025

Valtioneuvoston asetus Kansaneläkelaitoksesta annetun valtioneuvoston asetuksen 2 §:n muuttamiseksi

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Asetusluonnoksessa ehdotetaan säädettäväksi, että ”Kansaneläkelaitoksen päätöksen allekirjoitukseksi voidaan merkitä koneellisesti Kansaneläkelaitos”. Päätöksentekijän henkilöllisyyden poisjättämiselle asiakkaille annettavista päätöskirjeistä on ilmeisiä käytännöllisiä, viranomaistoiminnan sujuvuuteen ja turvallisuuteen liittyviä syitä. Toisaalta se asettaa jännitteiseen suhteeseen perustuslaillisia ulottuvuuksia, erityisesti julkisen vallankäytön rajoittamiseen ja yksityisyyden ja työvoiman suojeluun liittyvät pykälät.

Asetusluonnoksen käytännöllisiin perusteluihin on helppo yhtyä – henkilökohtaisen allekirjoituksen pois jättäminen ja korvaaminen instituution nimellä ja yleisillä yhteystiedoilla ei aiheuta käytännössä haittoja, mutta vähentää mitä ilmeisimmin päätöksentekijöihin liittyvää henkilökohtaista uhkaa ja häirintää. Kelan työntekijöiden suojelun näkökohta on tärkeä, ja vastaavan tyyppistä suojelutoimenpidettä on sovellettu myös esimerkiksi poliiseihin.

Muutoksen tekemiselle ei näytä olevan perustuslaillista tai muuta estettä, mutta vaikka kyse on asetustasoisesta sääntelyn muutoksesta, on asiassa tarve tarkkarajaisuudelle ja suhteellisuudelle sekä asianmukaisille perusteluille.

Ehdotuksen uhat eivät liittyne hallintomenettelyn mahdollisuuksien eivätkä päätöksentekijän esteellisyyden kontrolloinnin heikentymiseen. Nämä säilyvät mahdollisina siten, että asianosaisella on edelleen oikeus saada päätöksentekijän henkilöllisyys selville erillisestä pyynnöstä, ja vain poikkeustapauksissa tästä kieltäydytään (valituskelpoisella hallintopäätöksellä). Lisäksi automaattinen päätöksentekijä on yleistä varsinkin muissa viranomaisissa, jolloin päätöksentekijänä on joka tapauksessa instituutio. Toki toisin kuin ehdotuksessa esitetään, muutoksen ei kuitenkaan

voitane ajatella varsinaisesti lisäävän viranomaistoiminnan luotettavuutta sitä kautta, että asiakkaan mahdollisen kielteisen reaktion ennakoiminen ei enää vaikuttaisi päätöksenteon objektiivisuuteen.

Ehdotuksen keskeiset uhat liittyvät pikemminkin 1) viranomaistoiminnan yleisen uskottavuuden ja sote-järjestelmän luottamuksen heikentymisen trendiin ja 2) ehdotetun muutoksen tarkkarajaisuuteen.

Ensinnäkin päätöksen tehneen viranomaisen allekirjoituksella on katsottu lainsäädännössä olevan tärkeä funktio viranomaisten vallankäytön rajoittamisessa. Asiassa ei siis ole kyse ainoastaan hallintopäätösten teknisestä menettelystä, allekirjoituksen poisjättämisestä, vaan se koskee myös tehtävien päätösten laatua ja vaatimusta siitä, että ne ovat aina perusteltuja. Tämän vuoksi olisi tärkeää, että muutoksen perusteluissa todettaisiin eksplisiittisesti, millä tavalla päätöksenteon laatu ja perustelut eivät heikkene sen myötä, että Kelan päätöksentekijät kokevat ”suojaa” asiakkaiden välittömiltä reaktioilta.

Vaikka kyse on vain asetustasoisesta muutoksesta, olisi myös sen suhteellisuutta tarkemmin arvioitava – esimerkiksi siihen nähden, että nimenomaan luottamus sosiaali- ja terveydenhuoltojärjestelmää kohti on viime vuosien aikana laskenut voimakkaasti (THL 2025), eikä ilmiön syitä tarkemmin tunneta. Esitettyjen lukujen valossa on mahdollista, että todettujen uhka- ja häirintätapauksien määrä ja kehitys suhteessa päätösmääriin ei nyt näyttäydy riittävänä perusteena luopua allekirjoituksen implikoimasta viestistä viranomaispäätösten luotettavuudesta ja asianmukaisuudesta. Saattaisikin olla tärkeää korostaa, että terveessä viranomaisjärjestelmässä tulee olla tilaa myös erimielisyyden osoittamiselle, ja tapoja käsitellä uhka- ja häirintätilanteita olisi tärkeää kehittää.

Toiseksi, vaikka kyse on vain asetustasoisesta muutoksesta, olisi pohdittava sitä, tulisiko sen kuitenkin nähdä edustavan myös muutosta oikeusvaltio- ja hyvän hallinnon periaatteisiin nähden. Viranomaisiin kohdistuva törkeä uhkailu ja häirintä on jo muutoinkin sanktioitu ankarasti, ja julkisen viranomaisen itsensä voimakkaasti ajama sääntelymuutos itsensä suojaamiseksi on varsin voimakkaassa ristiriidassa näiden periaatteiden kanssa. Lisäksi ongelmallisena voidaan pitää sitä, että kyse on nyt nimenomaan Kelan päätöksiä – monissa muissa viranomaispäätöksissä allekirjoitus on pääasiassa edelleen käytössä. Ehdotuksen mukaan muutos koskisi kategorisesti kaikkia Kelan päätöksistä, mille ei esitetä perusteluja. Viranomaistoiminnan uskottavuuden ja sääntelymuutoksen tarkkarajaisuuden kannalta olisi pohdittava muutoksen rajaamista ainoastaan sinne, missä ongelma on lähinnä koettu, eli toimeentulotukipäätöksiin.

Hyvinvointiala Hali ry kannattaa ehdotusta, mutta ehdottaa sen rajaamista toimeentulotukipäätöksiin, sekä edellä esitettyjen näkökohtien huomioimista perusteluissa.

Jokinen Esa
Hyvinvointiala HALI ry